

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet ett antal motioner som väckts under den allmänna motionstiden år 1999 och som tar upp processrättsliga frågor. Motionerna rör bl.a. rätten till domstolsprövning, specialdomstolarna, forum vid skadeståndskrav på grund av felaktig myndighetsutövning och domarnas bisysslor.

Utskottet avstyrker samtliga motioner.

Till betänkandet har fogats åtta reservationer och tre särskilda yttranden.

Motionerna

1999/2000:K356 av Marianne Samuelsson m.fl. (mp) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att det är av största vikt att rätten till domstolsprövning i Sverige hålls intakt och inte steg för steg nedmonteras och urholkas samt att dessa aspekter särskilt bör beaktas vid utarbetande av en MR-agenda för Sverige,

1999/2000:Ju231 av Anna Åkerhielm (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i rättegångsbalken att Kustbevakningen ges möjlighet att utdöma ordningsbot i enlighet med vad som har anförts i motionen.

1999/2000:Ju407 av Chatrine Pålsson (kd) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att säkerställa rättsväsendets behov av psykologisk expertis.

1999/2000:Ju413 av Stig Rindborg m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om marknadsdomstolen och partssammansatta domstolar,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag om hur special- och partsammansatta domstolar kan avvecklas samt deras mål och ärenden inordnas i det allmänna domstolsväsendet.

1999/2000:Ju422 av Ulla Wester och Kaj Larsson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utredning om inrättande av ekobrottsdomstol.

1999/2000:Ju723 av Gun Hellsvik m.fl. (m) vari yrkas

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inställda huvudförhandlingar i brottmål,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tredsdom i brottmål,

1999/2000:Ju802 av Maud Ekendahl och Elizabeth Nyström (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om revidering av bestämmelserna angående valbarhet till nämndeman i länsrätt.

1999/2000:Ju803 av Siw Persson (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av att säkerställa rättsväsendets behov av psykologisk expertis samt att därvid erforderligt stöd ges det i motionen skisserade projektet.

1999/2000:Ju808 av Jerry Martinger (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om användande av kräkmedel som en metod för att komma till rätta med gatulangningen av narkotika.

1999/2000:Ju810 av Birgitta Carlsson (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behov av att i lag kunna reglera möjligheten till kameraövervakning i taxibilar,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att förenkla ansökningen så att kostnaden kan sänkas för ansökning om tillstånd för kameraövervakning i taxibilar.

1999/2000:Ju811 av Ulf Nilsson (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att någon utökning av det allmännas representation i disciplinnämnden inte är lämplig.

1999/2000:Ju813 av Stig Rindborg m.fl. (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till en reform av forumregeln i 3 kap. 10 § skadeståndslagen eller rättegångsbalken i enlighet med vad som anförts i motionen.

1999/2000:Ju905 av Lennart Daléus m.fl. (c) vari yrkas

37. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om granskning av domares, åklagares och advokaters bisysslor,

1999/2000:Ju908 av Gun Hellsvik m.fl. (m) vari yrkas

6. att riksdagen hos regeringen begär förslag om möjligheten att använda kräksirap i enlighet med vad som anförts i motionen,

1999/2000:Ju911 av Gun Hellsvik m.fl. (m) vari yrkas

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om polisens förutsättningar vid förhör med barn och behovet av att ändra 17 § förundersökningskungörelsen,

1999/2000:T463 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari yrkas

20. att riksdagen hos regeringen begär ett förslag till förändrad lagstiftning så att polisen får rätt att beslagta eller lägga kvarstad på utlandsregistrerade fordon som inte betalar utdelade böter direkt.

Utskottet

I detta betänkande behandlar utskottet ett antal motioner med anknytning till processrättsliga frågor. Motionerna har väckts under den allmänna motions-tiden år 1999.

Rätten till domstolsprövning

I motion K356 (mp) begärs ett tillkännagivande av innebörd att rätten till domstolsprövning inte får urholkas. Motionärerna menar att en sådan urholkning i viss mån redan har skett genom förändringar i rättshjälpslagstiftningen och krav på prövningstillstånd vid överklaganden.

Av grundläggande betydelse för frågan om rätt till domstolsprövning är den europeiska konventionen den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Konventionen med dess tilläggsprotokoll gäller enligt lagen (1994:1219) sedan den 1 januari 1995 som lag här i riket.

Enligt artikel 6.1. i Europakonventionen skall var och en, vid prövning av hans civila rättigheter och skyldigheter eller av en anklagelse mot honom för brott, vara berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol som upprättats enligt lag. Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen) har i sin praxis klargjort att artikeln är tillämplig och att rätt till domstolsprövning således föreligger, om det är fråga om en reell och seriös tvist mellan enskilda. Vidare föreligger rätt till domstolsprövning också om en sådan tvist rör en enskild och en myndighet, under förutsättning att tvisten rör en rättighet som är erkänd i den nationella rätten och som kan karakteriseras som en civil rättighet. Någon egentlig definition av begreppet "civil rättighet" har inte meddelats i Europadomstolens praxis. Klart är emellertid att uttrycket inte bara omfattar sådana rättigheter som kan hänföras till den traditionella civilrätten utan även sådana rättigheter som regleras i offentligrättslig ordning. Artikel 6.1. syftar emellertid inte till att skapa nya materiella rättigheter utan till att garantera rätten till en opartisk prövning av tvister om existerande sådana rättigheter och deras innehåll.

Även om Europadomstolen inte definierat begreppet civil rättighet, har i dess praxis klarlagts att tvister om civila rättigheter innefattar alla förfaranden där utgången är avgörande för den enskildes privata rättigheter och skyldigheter och att det saknar betydelse huruvida tvisten avgjorts i förvaltningsrättslig ordning enligt den nationella rättsordningen. Artikel 6.1. har sålunda ansetts tillämplig på bl.a. tvister om äganderätt, näringstillstånd, vissa sociala rättigheter och förmåner samt skyddet för privat- och familjelivet.

Domstolspraxis rörande vad som faller utanför begreppet civila rättigheter är begränsad. I ett fall ansågs artikel 6.1. inte vara tillämplig på en begäran om ersättning för frihetsberövande, eftersom någon verklig rätt till sådan

ersättning inte förelåg enligt den tillämpliga nationella rätten, se rättsfallet *Masson och Van Zon mot Nederländerna*. Av den praxis som utbildades av den europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna (Europakommissionen) torde följa att bl.a. vissa typer av offentligrättsligt reglerade skadeståndsanspråk mot det allmänna faller utanför tillämpningsområdet för artikel 6.1. Vilken betydelse artikeln har för skatteprocessen får anses osäkert.

Även EG-rätten innehåller bestämmelser om rätt till domstolsprövning. Sådana bestämmelser finns i den primära EG-rätten, dvs. unionsfördraget och fördragen om gemenskaperna men också i sekundärrätten i förordningar och direktiv. I EG-domstolens praxis har utvecklats en rätt till domstolsprövning som ansluter till artikel 6.1. i Europakonventionen. EG-domstolen har dessutom i sin praxis fastslagit att Europakonventionen utgör en del av EG-rätten.

Europakonventionens krav på rätt till domstolsprövning har föranlett flera svenska lagstiftningsåtgärder under senare år. Här bör först nämnas lagen (1988: 205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut. Lagen ger möjlighet till överprövning i domstol av vissa beslut som regeringen eller vissa andra myndigheter meddelar i förvaltningsärenden. Överprövningen skall ske på ansökan av enskild part och avse frågan om avgörandet i ärendet strider mot någon rättsregel på det sätt som sökanden angivit eller som i övrigt klart framgår av omständigheterna i ärendet. Vidare förutsätts att beslutet inneburit myndighetsutövning mot den enskilde, att det annars kunde ha prövats av domstol endast efter ansökan om resning och att det inte skulle ha kunnat överprövas i annan ordning. Avgöranden av regeringen prövas av regeringsrätten och avgöranden av förvaltningsmyndigheter av kammarrätt. Vissa beslut, bl.a. sådana som fattats av nämnder, vilkas sammansättning är bestämd i lag och vilkas ordförande skall vara eller ha varit ordinarie domare, är undantagna från lagens tillämpningsområde.

Härutöver bör särskilt nämnas den förändring av förvaltningslagen (1986:223) som skedde genom lagstiftning år 1998 (prop. 1997/98:101, bet. 1997/98:JuU17, rskr. 226). Efter denna lagändring följer av 22 a § förvaltningslagen att beslut av förvaltningsmyndighet skall överklagas hos allmän förvaltningsdomstol, om inte annat är särskilt föreskrivet. Ett uttalat syfte med regeln är att anvisa en behörig domstol för det fall en rätt till domstolsprövning skulle föreligga enligt Europakonventionen eller EG-rätten och en sådan rätt inte redan är förutsedd i lagstiftningen.

I samband med att lagen om rättsprövning gjordes permanent konstaterade regeringen att Europadomstolen hade givit begreppet ”civila rättigheter och skyldigheter” en allt vidare tolkning. På grund av den utvidgning av begreppets innehåll som hela tiden skedde skulle det, enligt regeringens mening, inte någonsin vara möjligt att ta ställning till om vår lagstiftning helt och hållet uppfyllde Europakonventionens krav på rätt till domstolsprövning (prop. 1995/96:133 s. 11).

Artikel 6 i Europakonventionen innehåller ingen bestämmelse om att en dom skall kunna överklagas. I artikel 2 i det sjunde tilläggsprotokollet till konventionen har emellertid införts en rätt att under vissa förutsättningar

överklaga en brottmålsdom. Bestämmelsen anses dock inte innebära ett krav på en fullständig omprövning av domen.

Vad gäller kravet på prövningstillstånd i allmän domstol har Hovrättsprocessutredningen i sitt betänkande Ett reformerat hovrättsförfarande (SOU 1995:124) uttalat att Europakonventionen inte torde hindra att det i svensk rätt införs ett system med krav på prövningstillstånd med möjlighet till s.k. ändringsdispens vid fullföljd av talan från tingsrätt till hovrätt i brottmål. Eftersom konventionen inte föreskriver någon rätt till överklagande av domar i tvistemål, kunde den inte heller anses lägga hinder i vägen för krav på prövningstillstånd när sådana mål fullföljs från tingsrätt till hovrätt (SOU 1995:124 s. 159 f).

Vad gäller frågan om rättshjälp ger Europakonventionen inga garantier för rättshjälp i mål om civila rättigheter. I Europadomstolens praxis har därför vägran att bevilja rättshjälp endast undantagsvis ansetts strida mot konventionen, se t.ex. fallet *Airey mot Irland*.

I samband med att utskottet vid förra riksmötet behandlade ett regeringsförslag om vissa ändringar i rättshjälpslagen uttalade utskottet att förutsättningarna för rättshjälp var tillräckligt generösa för att konventionskränkningar skulle kunna undvikas (bet. 1998/99:JuU6 s. 5).

Utskottet delar motionärernas uppfattning angående betydelsen av rätten till domstolsprövning. Rätten till domstolsprövning är i själva verket en förutsättning för att man skall kunna tala om en rättsstat. Enligt utskottets mening är den rätt till domstolsprövning som följer av såväl Europakonventionen som rättsstatens principer tillgodosedd i svensk rätt när det gäller anklagelser för brott och tvister mellan enskilda. Av det ovan anförda framgår att svensk lagstiftning under senare år också utformats så att även förvaltningsbeslut som rör ett enskilt subjekts civila rättigheter och skyldigheter skall kunna domstolsprövas. Mot denna bakgrund saknas det anledning för riksdagen att förorda några åtgärder med anledning av motionen. Utskottet avstyrker motion K356 i denna del.

Nämndeman i länsrätt

I motion Ju802 (m) anføres att den som är ledamot i socialnämnd inte bör kunna väljas till nämndeman i länsrätt. I motionen hänvisas till att beslut av socialnämnd kan överklagas till länsrätt och att ledamot av socialförsäkringsnämnd inte får utses till nämndeman i länsrätt.

Socialnämndernas verksamhet regleras i flera författningar, bl.a. socialtjänstlagen (1980:620). I den mån en socialnämnds beslut kan överklagas, skall talan föras i allmän förvaltningsdomstol.

Enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) skall allmän försäkringskassa finnas för varje landsting och för varje kommun som inte ingår i landsting. Kassans styrelse skall inrätta socialförsäkringsnämnder. Sådana nämnder skall bl.a. besluta i samtliga slags ärenden som enligt AFL eller annan författning skall avgöras av en nämnd. Socialförsäkringsnämnds beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Av 20 § andra stycket lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar framgår att anställd vid domstol, skattemyndighet, länsstyrelse eller under

länsstyrelse lydande myndighet, allmän försäkringskassa eller Riksförsäkringsverket inte får vara nämndeman i länsrätt eller kammarrätt. Detsamma gäller lagfaren domare, åklagare, polisman och advokat eller annan som har till yrke att föra andras talan inför rätta samt ledamot av skattenämnd eller socialförsäkringsnämnd.

Den nämnda bestämmelsen infördes i samband med att försäkringsrätterna avskaffades (prop. 1990/91:80, bet. 1990/91:JuU18, rskr. 216). En motsvarande bestämmelse såvitt gällde ledamot i försäkringsnämnd hade funnits i 9 § lagen (1978:28) om försäkringsdomstolar i dess ursprungliga lydelse. I specialmotiveringen anfördes att tjänstemän och förtroendemän vid myndigheter som handlade socialförsäkringsärenden inte borde vara valbara till nämndemän i försäkringsrätt. Motsvarande princip gällde i andra domstolar och borde gälla även här (prop. 1977/78:20 s. 91, bet. SfU1977/78:15, rskr. 113). I samband med att försäkringsnämnderna ersattes av socialförsäkringsnämnder kom förbudet i stället att gälla ledamot i socialförsäkringsnämnd (prop. 1985/86:73, bet. SfU 1985/86:12, rskr. 142).

Förvaltningsprocesslagen (1971:291) gäller för rättskipning i de allmänna förvaltningsdomstolarna, dvs. bland annat i länsrätt. På grund av en hänvisning i 41 § nämnda lag gäller rättegångsbalkens (RB) bestämmelser om jäv mot domare även den som handlägger mål enligt förvaltningsprocesslagen. Av 4 kap. 13 § 7 RB framgår att domare är jäviga att handlägga mål om han i annan rätt såsom domare eller befattningshavare fattat beslut som rör saken eller hos annan myndighet än domstol eller såsom skiljeman tagit befattning därmed.

Utskottet konstaterar att gällande lag medför att en nämndeman i förvaltningsdomstol som också är ledamot i socialnämnd inte kan delta i handläggningen av ett mål, om han redan handlagt saken såsom ledamot i socialnämnd. Redan härigenom synes syftet med motionen tillgodosett, och utskottet kan inte finna det nödvändigt att förorda ett generellt förbud för ledamöter i socialnämnd att vara nämndemän i allmän förvaltningsdomstol. Utskottet avstyrker motion Ju802.

Domares m.fl. bisysslor

I motion Ju905 (c) begärs en översyn av reglerna för domares, åklagares och advokaters bisysslor. Dessa yrkesgruppers oväld får enligt motionärerna inte kunna ifrågasättas.

Av 1 kap. 9 § regeringsformen (RF) framgår att bl.a. domstolarna i sin verksamhet skall beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saklighet och opartiskhet.

I princip gäller samma regler beträffande bisysslor för domare som för andra statligt anställda. Enligt 7 § lagen (1994:260) om offentlig anställning (LOA) gäller att en arbetstagare inte får ha någon anställning eller något uppdrag eller utöva någon verksamhet som kan rubba förtroendet för hans eller någon annan arbetstagares opartiskhet i arbetet eller som kan skada myndighetens anseende. I ett antal särskilda lagbestämmelser förbjuds domare att inneha vissa uppdrag, t.ex. som konkursförvaltare. För justitieråd och regeringsråd gäller dessutom enligt 3 kap. 4 § rättegångsbalken (RB)

respektive 3 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar att de inte får inneha eller utöva något annat ämbete. I sammanhanget kan också erinras om bestämmelserna i 4 kap. RB om jäv mot domare, vilka också gäller för förvaltningsdomstolarnas del, se 41 § förvaltningsprocesslagen (1971:291). Enligt 4 kap. 13 § 10 RB gäller sålunda att en domare, även om han inte är jävig enligt någon av de i paragrafen särskilt uppräknade jävsgrunderna, kan vara jävig därför att det föreligger någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för hans opartiskhet i målet.

Föreligger för allmän åklagare beträffande visst brott omständighet som skulle utgöra jäv mot domare, får han, enligt 7 kap. 6 § RB, ej ta befattning med förundersökning eller åtal för brottet.

Enligt 11 § anställningsförordningen (1994:373) skall en myndighet informera sina arbetstagare om vilka bisysslor som enligt myndighetens bedömning inte är förenliga med 7 § LOA. Av 12 § samma förordning framgår att myndigheten på begäran av arbetstagaren skall lämna skriftligt besked om en viss bisyssla är förenlig med bestämmelserna i LOA.

Med stöd av 37 § i den då gällande anställningsförordningen (1965:601) lämnade Domstolsverket år 1983 information om förtroendeskadliga bisysslor (DVFS 1983:9, B 43). I informationen uttalades att i första hand sådana bisysslor var otillåtna som innebär att en tjänsteman måste anmäla jäv i sin huvudtjänst. Vidare framhölls att vikten av att rättskipningen omfattas av allmänt förtroende ställer stränga krav på en domares personliga integritet och frihet från obehöriga hänsyn. Risken för förtroendeskada medförde att domare måste iakttä stora urskillningar när det gäller bisysslor. Samtidigt framhölls att allmänna intressen kan tala för att en domare åtar sig viss syssla som kräver särskild erfarenhet eller specialkunskaper. En bisyssla av mera kvalificerat slag kan ge domaren värdefull inblick i olika sidor av samhällslivet och skänka honom vidgad erfarenhet som kan komma hans arbete som domare till godo.

Domstolsverket behandlade i informationen närmare vissa slag av bisysslor. När det gäller uppdrag som skiljeman ansåg verket att det sällan torde föreligga några betänkligheter mot att en domare åtar sig uppdrag som ordförande i en skiljenämnd. Stor försiktighet borde dock iakttas i fråga om att motta uppdrag av enskild part att ingå i skiljenämnd.

Föreskriften DVFS 1983:9, B 43 har numera upphävts (se DVFS 1999:12) och inte ersatts av någon ny föreskrift. Domstolsverket har i stället tillställt domstolarna ett informationsmaterial rörande bisysslor. I sak innebär dessa inga förändringar i vad som hittills gällt rörande bisysslor för domare.

Besked om huruvida en bisyssla är förenlig med LOA lämnas av regeringen såvitt avser justitieråd och regeringsråd samt presidenter i hovrätt och kammarrätt. I fråga om andra ordinarie domare lämnas besked av Tjänsteförslagsnämnden för domstolsväsendet (TFN).

Vad gäller åklagare lämnas enligt 31 § åklagarförordningen (1996:205) besked om bisyssla av Riksåklagaren.

I de instruktioner som gäller för domstolarna erinras sedan den 2 november 1998 om att skyldighet att anmäla bisysslor följer av kollektivavtal. Ordförandena i Högsta domstolen och Regeringsrätten samt presidenterna i hovrätterna och kammarrätterna skall anmäla sina bisysslor till regeringen. Lag-

männen i tingsrätterna och länsrätterna skall fullgöra sin anmälningsskyldighet till Domstolsverket. Övriga domare skall anmäla sina bisysslor till respektive domstol.

Frågan om domares bisysslor övervägdes av 1993 års domarutredning. I sitt betänkande Domaren i Sverige inför framtiden (SOU 1994:99 del A s. 271 f) uttalade utredningen bl.a. att något generellt förbud för domare att inneha bisysslor inte borde införas. Inte heller borde någon större förändring ske av den gällande gränsdragningen mellan vad som var en tillåten eller otillåten bisyssla. Utredningen ville dock väcka frågan om inte spörsmålet om vad som är en otillåten bisyssla för en domare borde regleras i lag i större utsträckning än i dag. Vad särskilt gällde justitieråds och regeringsråds uppdrag som skiljeman ansåg utredningen att det fanns skäl som talade mot att de högsta domarna innehade skiljeuppdrag; den frågan borde utredas vidare.

Vid 1990/91 års riksmöte uttalade justitieministern att hon ansåg det värdefullt att de högsta domarna kunde åta sig t.ex. skiljemannauppdrag. Enligt hennes uppfattning var rådande begränsningar i domarnas rätt att inneha bisysslor tillräckliga för att garantera såväl domstolens och justitierådets opartiskhet som kravet på att intrång inte får ske i den ordinarie verksamheten. Hon framhöll också att domare – inte minst ledamöterna i Högsta domstolen – på grund av sin utbildning och yrkeserfarenhet fick anses ha särskilda förutsättningar för att själva avgöra om en bisyssla var förtroendeskadlig eller olämplig av annan anledning. Hon tog avstånd från tanken på att införa ett totalt förbud mot bisysslor.

Utskottet instämde i justitieministerns uppfattning (bet. 1990/91:JuU16 s. 8 f).

Utskottet behandlade på nytt motionsyrkanden rörande bisysslor under våren 1998 (bet. 1997/98:JuU24 s. 5 f). Utskottet ansåg att det beredningsarbete och den översyn av reglerna om bisysslor som då pågick inom Regeringskansliet inte borde föregripas och avstyrkte de då aktuella motionerna.

I september 1998 beslutade regeringen att en särskild utredare skulle tillkallas med uppgift att genomföra en bred översyn av bisyssleregleringen inom den offentliga sektorn (dir. 1998:79). Utredaren skall särskilt analysera regleringen av de förtroendeskadliga bisysslorna och kontrollen av hur regleringen följs. När det gäller regleringen för domare anges i direktiven att utredaren särskilt skall gå igenom bisysslebestämmelserna och undersöka om den nuvarande regleringen är tillräcklig. Det står utredaren fritt att föreslå de ändringar som kan anses vara nödvändiga utöver de förändringar i allmänhet som kan komma att föreslås. Vidare anges att 1993 års domarutredning är en god utgångspunkt för regleringen. Uppdraget skall vara slutfört senast den 31 augusti år 2000.

Sedan de allmänna advokatbyråerna avvecklades under år 1999 finns det inte längre några statligt anställda advokater. Några advokater omfattas följaktligen inte av de statliga reglerna om bisysslor. Allmänt gäller enligt 8 kap. 4 § RB att en advokat skall i sin verksamhet redbart och nitiskt utföra de uppdrag som anförtrots honom och iaktta god advokatsed.

Utskottet återkom till frågan om domares bisysslor vid 1998/99 års riksmöte. Utskottet erinrade den gången om skyldigheten för domare att anmäla bisysslor och om utredningen om bisysslor inom den offentliga sek-

tom. Utskottet ansåg att utredningens arbete fick utvisa om det behövdes ytterligare förändringar, och utskottet såg inget skäl att föregripa resultatet av detta arbete. Då föreliggande motionsyrkanden avstyrktes (bet. 1998/99: JuU26 s. 4 f).

Utskottet anser alltså att resultatet av det arbete som bedrivs av utredningen om bisysslor inom den offentliga sektorn bör avvaktas. Utskottet avstyrker motion Ju905 i denna del.

Ordningsbot i sjötrafik

I motion Ju231 (m) begärs att Kustbevakningen skall få möjlighet att förelägga ordningsbot.

Enligt 48 kap. 1 § RB gäller att fråga om ansvar för brott, som hör under allmänt åtal, får under i kapitlet närmare angivna villkor upptas bl.a. genom att polisman förelägger ordningsbot. Ett godkänt föreläggande gäller som lagakraftvunnen dom (48 kap. 3 §). Föreläggande av ordningsbot får utfärdas beträffande brott, för vilket inte stadgas annat straff än penningböter och inte heller normerade böter och för vilket ordningsbot bestämts. Riksåklagaren gör i samråd med Rikspolisstyrelsen urvalet av de brott, för vilka ordningsbot skall bestämmas. Regeringen får meddela föreskrifter om det högsta belopp till vilket ordningsbot får bestämmas samt andra begränsningar för användningen av föreläggande av ordningsbot (48 kap. 13 och 14 §§). Regeringen får förordna att föreläggande av ordningsbot får utfärdas även av åklagare och tulltjänsteman. De bestämmelser i 48 kap. RB som gäller polisman äger motsvarande tillämpning på den som avses med sådant förordnande (48 kap. 20 §).

Att åklagare och tulltjänstemän i vissa fall får förelägga ordningsbot framgår av ordningsbetskungörelsen (1968:199). Sådant föreläggande kan alltså i dag meddelas av åklagare, polisman eller tulltjänsteman.

Kustbevakningen är en civil myndighet med uppgift att utföra sjöövervakning och annan kontroll- och tillsynsverksamhet. Kustbevakningen svarar för miljöräddningstjänsten till sjöss och medverkar i sjöräddningstjänsten.

Kustbevakningens polisiära uppgifter regleras i lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning. Lagen gäller när Kustbevakningen bedriver övervakning till havs och i kustvattnen samt i Väner och Mälaren för att förhindra brott mot föreskrifter i lagar och andra författningar i vissa särskilt angivna fall. Hit hör bl.a. bestämmelser om militära skyddsområden, jakt, fiske och marin miljö (1 §). Om anledning förekommer att brott har förövats mot någon av de uppräknade föreskrifterna har tjänsteman vid Kustbevakningen i vissa hänseenden samma befogenhet som tillkommer polisman enligt RB. Tjänstemannen får sålunda hålla förhör eller vidta annan åtgärd enligt 23 kap. 3 § tredje stycket RB, ta med någon till förhör enligt 23 kap. 8 § RB, gripa någon med stöd av 24 kap. 7 § första stycket RB och företa husrannsakan med stöd av 28 kap. 5 § RB, om åtgärden har till syfte att eftersöka den som skall gripas eller att verkställa beslag (2 §). En tjänsteman vid Kustbevakningen har vidare samma befogenhet som polisman att avvisa, avlägsna eller omhänderta den som med sitt uppträdande i trafiken till sjöss stör ordningen eller utgör en omedelbar fara för denna.

Kustbevakningstjänsteman får också under vissa förutsättningar stoppa och visitera fartyg och införa det till svensk hamn (3 och 4 §§).

De nu redovisade befogenheterna får endast utövas i omedelbar anslutning till den gärning som föranleder åtgärden och skall skyndsamt anmälas till polismyndighet (5 och 9 §§).

Någon rätt för kustbevakningstjänsteman att förelägga ordningsbot finns, som ovan framgått, inte.

Av motiven till den nyssnämnda lagen framgår att syftet med denna är att göra det möjligt för tjänstemännen vid Kustbevakningen att göra snabba ingripanden till sjöss i de fall då polis inte är tillgänglig. Den grundläggande uppgiften att bekämpa och utreda brott skulle alltså ligga på polisen (prop. 1981/82:114 s. 23).

Åklagarutredningen föreslog i sitt betänkande Ett reformerat åklagarväsende (SOU 1992:61) att regeringen skulle bemyndigas att förordna också tjänsteman vid annan myndighet än polisen eller tullen att förelägga penningböter. Som exempel angav utredningen bl.a. tjänstemän vid Kustbevakningen. Utredningen framhöll att beivrandet av överträdelser av sjötrafikreglerna skulle effektiviseras, om Kustbevakningens tjänstemän fick rätt att förelägga ordningsbot (SOU 1992:61 del A s. 220 f).

Regeringen behandlade Åklagarutredningens förslag i propositionen 1994/95:23 Ett effektivare brottmålsförfarande. När det gällde möjligheten att förordna tjänstemän vid andra myndigheter än polisen eller tullen att förelägga ordningsbot, framhöll regeringen att föreskrifter om domstolarnas rättskipningsuppgifter, om huvuddragen av deras organisation och om rättegången enligt 11 kap. 4 § regeringsformen skall meddelas i lag. Reglerna om strafföreläggande och om ordningsbot utgjorde en begränsning av domstolarnas rättskipningsuppgifter som enligt denna bestämmelse krävde lagform. Det torde därför inte utan vidare vara möjligt att bemyndiga regeringen att ge tjänstemän vid en myndighet behörighet att utfärda föreläggande om ordningsbot. Med hänsyn till detta, och då utredningens betänkande inte gav underlag för regeringen att då föreslå att sådan behörighet skulle ges till tjänstemän vid andra myndigheter än polis eller tull, lade regeringen inte fram något förslag på denna punkt (prop. s.108).

I samband med att utskottet behandlade propositionen hade utskottet att ta ställning till ett motionsyrkande motsvarande det nu ifrågakvarande. Utskottet antecknade därvid att regeringen tillsatt en utredning med uppgift att utreda statens maritima verksamhet (dir. 1993:136; Sjöverksamhetskommittén). Utredningen skulle enligt sina direktiv se över den verksamhet som bedrevs av marinen, Kustbevakningen, Sjöfartsverket och sjöpolisen. Kommittén skulle bedöma om den inriktning som hittills gällt för myndighetsuppgifterna inom denna del av statens maritima verksamhet fortfarande var ändamålsenlig i alla delar eller om en förskjutning av tyngdpunkten och insatserna mot något uppgiftsområde borde ske. En av utgångspunkterna för utredningsarbetet skulle vara att Kustbevakningens karaktär som civil, självständig myndighet under regeringen borde behållas.

När det gällde motionsyrkandet ansåg utskottet att det i och för sig kunde finnas skäl som talade för att vissa tjänstemän inom Kustbevakningen borde ges rätt att förelägga ordningsbot. Frågan var dock inte okomplicerad och

krävde fortsatta överväganden. Med hänsyn till att Kustbevakningens arbetsuppgifter i förhållande till sjöpolisen och andra myndigheter utreddes borde motionsyrkandet inte då föranleda någon riksdagens åtgärd. Motionen avstyrktes (bet. 1994/95:JuU2 s. 7 f).

Sjöverksamhetskommittén överlämnade i mars 1996 betänkandet Statens maritima verksamhet (SOU 1996:41). Kommittén ansåg att såväl Kustbevakningen som Sjöpolisen borde finnas kvar med i huvudsak oförändrade arbetsuppgifter. Ett uppdrag borde ges till Kustbevakningen och Rikspolisstyrelsen att utöka samverkan mellan Sjöpolisen och Kustbevakningen. Vidare borde Kustbevakningen ges utökade polisiära befogenheter att på begäran av polismyndighet ingripa vid misstänkta regelöverträdelser till sjöss. Kustbevakningen borde inte ha ansvaret för den del av polisarbetet som omfattar underrättelsetjänst och utredningsverksamhet (SOU 1996:41 s. 180 f).

Regeringen behandlade kommitténs betänkande i budgetpropositionen för år 1997. Regeringen uttalade i denna att frågor om utökade polisiära befogenheter för Kustbevakningen och om möjlighet för Kustbevakningen att förelägga ordningsbot skulle bli föremål för fortsatt beredning (prop. 1996/97:1 utg.omr. 6, s. 79).

Enligt vad utskottet erfarit är frågan om möjlighet för Kustbevakningen att meddela föreläggande av ordningsbot för överträdelser av sjötrafikförordningen (1986:300) föremål för beredning i Justitiedepartementet. En promemoria i ämnet är under utarbetande och skall remitteras under våren 2000. Frågan är avsedd att behandlas gemensamt med ett av Rikspolisstyrelsen väckt förslag angående utvidgade möjligheter för polisen att förelägga ordningsbot.

Som utskottet uttalade vid riksmötet 1994/95 kan det i och för sig finnas skäl för att vissa tjänstemän inom Kustbevakningen bör ges rätt att förelägga ordningsbot. En sådan ordning skulle i viss utsträckning avlasta polisen arbetsuppgifter. Enligt utskottets mening finns det emellertid inte skäl för riksdagen att nu föregripa den pågående beredningen av frågan i Regeringskansliet. Utskottet avstyrker motion Ju231.

Avskaffande av specialdomstolarna

I motion Ju413 (m) yrkas att special- och partssammansatta domstolar skall avvecklas och att deras uppgifter skall övertas av de allmänna domstolarna.

De helt fristående specialdomstolar som finns i dag är Patentbesvärsträtten, Marknadsdomstolen och Arbetsdomstolen. De tre domstolarna är belägna i Stockholm och deras domkretsar omfattar hela riket. Såväl Arbetsdomstolen som Marknadsdomstolen är i vissa typer av mål den enda instansen. Deras avgöranden kan emellertid komma under Högsta domstolens eller Regeringsrättens prövning vid frågor om resning och återställande av försutten tid.

I Arbetsdomstolen utövas beslutanderätten av lagfarna ledamöter tillsammans med s.k. intresseledamöter.

Under början av 1990-talet avvecklades flera specialdomstolar, nämligen försäkringsrätterna, Försäkringsöverdomstolen och Bostadsdomstolen.

Utskottet har tidigare intagit en restriktiv hållning till specialdomstolar. Våren 1994 uttalade sålunda utskottets dåvarande majoritet att specialdomstolar i möjligaste mån borde avskaffas (bet. 1993/94:JuU31 s. 9). I en reservation anförde dock den socialdemokratiska minoriteten att varje specialdomstols fortsatta verksamhet borde bedömas efter dess egna meriter och inte utifrån principiella ståndpunkter.

Våren 1998 behandlade utskottet en motion liknande den nu aktuella (bet. 1997/98:JuU24 s. 12 f). Utskottet ansåg då att det fanns anledning att se mera nyanserat på frågan om specialdomstolar. Dessa fick nämligen anses besitta en särskild kompetens som leder till att målen behandlas skickligt, snabbt och ekonomiskt effektivt. De återstående specialdomstolarnas fortsatta verksamhet borde bedömas efter sina egna meriter och inte endast utifrån principiella ståndpunkter.

Vad gällde Patentbesvärsträtten ansåg utskottet att det då pågående beredningsarbetet borde avvaktas. Några skäl att förorda ett avskaffande av Marknadsdomstolen eller Arbetsdomstolen kunde utskottet inte finna. Utskottet avstyrkte den då aktuella motionen.

I detta sammanhang bör nämnas att instansordningen i marknadsföringsmål nyligen ändrats (prop. 1997/98:188, bet. 1998/99LU6). Från och med den 1 april 1999 gäller att mål om förbud och åläggande i princip skall handläggas av Marknadsdomstolen som första och enda instans. Syftet med ändringen är att göra det möjligt att snabbt kunna få ett slutligt avgörande i frågan om en viss marknadsföringsåtgärd strider mot de marknadsrättsliga bestämmelserna.

I budgetpropositionen för år 2000 (prop. 1999/2000:1 utg.omr. 24 avsnitt 10.5) har regeringen gjort bedömningen att Marknadsdomstolens verksamhet bedrivs i enlighet med fastslagna riktlinjer och att domstolen har utfört de uppdrag och bedrivit de aktiviteter som följer av verksamhetsmålen.

Regeringen har nyligen beslutat att en särskild utredare skall tillkallas för att se över ordningen för prövning av mål som handläggs vid Patentbesvärsträtten samt av patentmål vid Stockholms tingsrätt (dir. 1999:28). Utredaren skall ta ställning till om Patentbesvärsträttens verksamhet helt eller delvis kan överföras till Stockholms tingsrätt. Det står dock utredaren fritt att föreslå andra organisationslösningar. Utredningen skall redovisa sina förslag senast den 31 december år 2000.

Utskottet hade även vid det förra riksmötet att ta ställning till motionsyrkanden motsvarande de nu ifrågavarande. Utskottet stod då fast vid uppfattningen att specialdomstolarna även i framtiden fick bedömas på sina egna meriter och avstyrkte motionsyrkandena (bet. 1998/99:JuU26 s. 6 f).

Utskottet ser inget skäl att nu inta en annan ståndpunkt än vid förra riksmötet och avstyrker motion Ju413.

Specialdomstol för ekobrott

I motion Ju422 (s) begärs en utredning om inrättande av en specialdomstol för mål om ekonomisk brottslighet.

Brottmål handläggs enligt RB normalt av en lagfaren domare och tre nämndemän. Detta gäller även mål om ekonomisk brottslighet. Härutöver

finns vissa kompletterande bestämmelser i RB om rättens sammansättning i sådana mål. Enligt 1 kap. 8 § RB får, vid prövning av vidlyftiga eller annars särskilt krävande mål om allmänt åtal i vilka bedömningen av ekonomiska eller skatterättsliga förhållanden har väsentlig betydelse, högst två särskilda ledamöter ingå i tingsrätten utöver lagfarna domare och nämndemän. En av dessa skall vara en ekonomisk expert, om det finns behov av särskild fackkunskap inom rätten i fråga om ekonomiska förhållanden. Sådana experter utses enligt 4 kap. 10 a § RB av regeringen för viss tid. Den andre ledamoten skall vara eller ha varit lagfaren ledamot i allmän förvaltningsdomstol, om det finns behov av särskild fackkunskap inom rätten i fråga om skatterättsliga förhållanden. Allt efter omständigheterna i målet kan tingsrätten som särskild ledamot förordna antingen en ekonomisk expert eller en förvaltningsdomare eller en av vardera slaget. En motsvarande bestämmelse om rättens sammansättning finns för hovrätternas del i 2 kap. 4 a § RB.

Möjligheten att förordna särskilda ledamöter att sitta i rätten vid prövning av mål om ekonomisk brottslighet infördes genom lagstiftning år 1985 (prop. 1984/85:178, bet. JuU 1984/85:39, rskr. 360). Av motiven till lagstiftningen framgår att möjligheten för domstolarna att förordna ekonomiska och skatterättsliga experter som ledamöter i mål av angivet slag är avsedd att öka deras möjligheter att driva processen effektivt och komma fram till materiellt riktiga domar.

Genom 1985 års lagstiftning bestämdes också att sådana mål som krävde expertmedverkan företrädesvis skulle handläggas av vissa tingsrätter som regeringen bestämde i förordning. Att målen skulle koncentreras till vissa tingsrätter motiverades bl.a. av att även de lagfarna domarna kunde tillägna sig specialkunskaper, vilket skulle vara till gagn för samarbetet mellan dem och de särskilda ledamöterna.

Redan år 1989 tillkom emellertid ny lagstiftning genom vilken bestämmelsen att mål om ekonomisk brottslighet i första hand skulle handläggas av vissa tingsrätter avskaffades (prop. 1989/90:71, bet. 1989/90:JuU32, rskr. 292). Enligt vad föredragande statsrådet anförde i propositionen hade de uppskattningar som gjorts i 1985 års lagstiftningsärende av antalet mål som skulle omfattas av den reformen varit överdrivna. Det var relativt få mål som handlades med särskild sammansättning eller i särskilt ekomålsforum. Vad det berodde på kunde inte sägas med säkerhet, men det stod klart att det var fråga om så få mål att koncentrationen i sig knappast kunde ge de lagfarna domarna som handlade målen kunskaper i fråga om ämnesområdet. Inte heller åstadkom koncentrationen förutsättningar för att expertledamöterna skulle få tillräcklig erfarenhet av handläggningen av brottmål. Nackdelarna med koncentrationen hade därför visat sig överväga fördelarna. Härtill kom att en undersökning visat att det inte var uteslutet att även andra tingsrätter än de som hade rätt att förordna särskilda ledamöter, skulle ha valt att förstärka sammansättningen med en ekonomisk expert eller förvaltningsdomare, om möjligheten hade funnits. Genom att avskaffa koncentrationen skulle man skapa bättre förutsättningar för ett användande av de särskilda sammansättningsreglerna i komplicerade brottmål och för ett effektivare utnyttjande av domstolsväsendets samlade kompetens på området (prop. s. 38).

I skrivelsen 1999/2000:22 Lägesrapport i fråga om den ekonomiska brottsligheten upplyser regeringen att den inom kort kommer att lägga fram lagförslag rörande reglerna om avbrott i och uppskov med huvudförhandling som syftar till att bemästra de särskilda problem som kan vara förenade med koncentrationsprincipens iakttagande i mycket stora rättegångar. Det är, framhåller regeringen, bl.a. rättegången i stora ekobrottmål som stått i blickfånget vid utformningen av förslagen. Även det uppdrag som givits till den särskilde utredare som skall se över processen i allmän domstol (dir. 1999:62) kan enligt regeringen komma att leda till förändringar i rättegångsreglerna som kan underlätta hanteringen av stora ekobrottmål (skriv. s. 47 f).

Regeringen har den 18 november 1999 beslutat propositionen 1999/2000:26 Effektivisering av förfarandet i allmän domstol.

Vid riksmötet 1997/98 hade utskottet att ta ställning till motionsyrkanden om inrättande av särskilda domstolar med uppgift att bl.a. handlägga mål om ekonomisk brottslighet. Utskottet uttalade inledningsvis att viss försiktighet borde iaktas med att inrätta nya specialdomstolar. Vad gällde frågan om huruvida handläggningen av stora mål om ekonomisk brottslighet motiverade inrättandet av särskilda domstolar, uttalade utskottet den gången att de erfarenheter som gjordes under 1980-talet av att koncentrera sådana mål till vissa tingsrätter med styrka talade emot den av motionärerna förordade ordningen. Den nuvarande regleringen som gjorde det möjligt för varje tingsrätt att vid behov handlägga brottmål med särskilda ledamöter var enligt utskottets mening bättre ägnad att främja en effektiv bekämpning av den ekonomiska brottsligheten (bet. 1997/98:JuU24 s. 12).

Utskottet anser att de nu redovisade uttalandena alltjämt är giltiga. Utskottet vill härutöver framhålla de förslag rörande förfarandet i allmän domstol som regeringen lämnat i den nyssnämnda propositionen och som kan underlätta handläggningen av stora ekobrottmål. Även det pågående utredningsarbetet rörande domstolsprocessen kan komma att leda till sådana resultat. Med det anförda avstyrker utskottet motion Ju422.

Advokatsamfundets disciplinnämnd

I motion Ju811 (fp) begärs ett tillkännagivande av innebörd att det allmänna inte skall få fler representanter i Advokatsamfundets disciplinnämnd.

Enligt 8 kap. 6 § RB utövas tillsyn över advokatväsendet av advokatsamfundets styrelse och disciplinnämnd, vilka har att tillse att en advokat vid utförande av talan inför domstol och i sin övriga verksamhet fyller de plikter som åvilar honom. Frågor om disciplinära ingripanden mot advokater prövas av disciplinnämnden och, i enlighet med vad som bestäms i Advokatsamfundets stadgar, av samfundets styrelse. En advokat är skyldig att lämna samfundet de uppgifter som behövs för tillsynen. Justitiekanslern (JK) får begära åtgärd hos disciplinnämnden mot en advokat som åsidosätter sin plikt och hos styrelsen mot den som inte längre är behörig att vara advokat.

Av 8 kap. 7 § RB framgår att en advokat som i sin verksamhet uppsåtligen gör orätt eller som annars förfar oredligt skall uteslutas ur Advokatsamfundet. Är omständigheterna mildrande, får i stället varning tilldelas honom. Åsidosätter en advokat annars sina plikter som advokat, får varning eller

erinran meddelas honom. Är omständigheterna synnerligen försvårade, får han uteslutas ur samfundet. En advokat som tilldelas varning kan åläggas att utge en straffavgift till samfundet med lägst 1 000 och högst 50 000 kr. Vidare gäller att disciplinnämnden i stället för att tilldela en advokat en erinran kan, om det bedöms tillräckligt, göra ett uttalande om att advokatens åtgärd är felaktig eller olämplig.

I 8 kap. 8 § RB föreskrivs att den som vägrats inträde i eller uteslutits ur advokatsamfundet får överklaga beslutet hos Högsta domstolen. JK får hos Högsta domstolen överklaga beslut enligt 8 kap. 7 § av samfundets styrelse eller disciplinnämnd.

Sammansättningen av disciplinnämnden regleras i 12 § i Advokatsamfundets stadgar. Disciplinnämnden består av ordförande, vice ordförande och nio övriga ledamöter. Ordförande, vice ordförande och sex övriga ledamöter väljs av advokatsamfundet vid ordinarie fullmäktigemöte för fyra år. Nämndens återstående tre ledamöter (offentliga representanter) utses av regeringen. De förordnas för en tid av tre år och så att en representant utses varje år. Till offentlig representant får inte utses lagfaren domare, befattningshavare vid domstol, åklagare, polisman eller advokat eller den som annars har till yrke att föra talan inför rätta.

Advokatkommittén (dir. 1997:39) har på regeringens uppdrag utrett Advokatsamfundets disciplinverksamhet samt tillsynen över advokatverksamheten i övrigt. Kommittén överlämnade i mars 1999 sitt betänkande Tillsyn över advokater m.m. (SOU 1999:31). I betänkandet föreslår kommittén bl.a. att JK:s tillsyn över advokatväsendet skall upphöra. En annan ordning som garanterar tillfredsställande tillsyn över och insyn i samfundets verksamhet måste då tillskapas enligt kommittén. Kommittén har därför övervägt olika metoder att stärka det allmännas inflytande över tillsynen över advokatväsendet. Kommittén anser att detta syfte kan tillgodoses genom att det föreskrivs att ordföranden i disciplinnämnden skall vara eller ha varit ordinarie domare. Nämnden skall i övrigt bestå av sju advokater och tre offentliga representanter; advokaterna förblir alltså i majoritet i nämnden. Kommittén föreslår vidare att disciplinnämndens sammansättning regleras i RB. Vissa ändringar i möjligheterna att överklaga disciplinnämndens beslut föreslås också.

Advokatkommitténs betänkande har remissbehandlats och bereds för närvarande i Justitiedepartementet.

Utskottet anser att den pågående beredningen av Advokatkommitténs förslag inte bör föregripas och avstyrker motion Ju811.

Straffprocessuella tvångsmedel

Kroppsbesiktning

I motionerna Ju808 och Ju908 (båda m) yrkas att polisen, under medverkan av sjukhuspersonal, bör kunna ge en misstänkt kräkmedel i syfte att säkra bevisning om narkotikabrott i sådana fall där den misstänkte svält narkotikan.

Regler om undersökning av människokroppen vid brottsmisstanke finns i 28 kap. 12 § RB. Av paragrafen, jämförd med 28 kap. 11 § RB, framgår att på den som skäligen kan misstänkas för ett brott på vilket fängelse kan följa får kroppsbesiktning göras för att söka efter föremål som kan tas i beslag eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning av brottet. Med kroppsbesiktning avses undersökning av människokroppens yttre och inre samt tagande av prov från människokroppen samt undersökning av sådana prov. En undersökning får inte utföras så att den undersökte riskerar framtida ohälsa eller skada.

Av 28 kap. 13 § RB följer att förordnande om kroppsbesiktning meddelas av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten. Är fara i dröjsmål, får beslutet fattas av polisman. Annan mera ingående undersökning än blodprov får endast utföras av läkare. Vid kroppsbesiktning, liksom vid användning av övriga straffprocessuella tvångsmedel, råder den s.k. proportionalitetsprincipen. Sådan besiktning får sålunda beslutas endast om skälen för den uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden medför för den misstänkte eller för något annat motstående intresse (28 kap. 13 § första stycket RB jämförd med 28 kap. 3 a § samma balk).

Rättegångsbalkens bestämmelser om kroppsbesiktning erhöll – med visst undantag som här saknar intresse – sin nuvarande utformning genom lagstiftning år 1993 (prop. 1993/94:24, JuU7, rskr. 67). I den promemoria (Ds 1991:56) Ändrade regler om kroppsvisitation och kroppsbesiktning, m.m., som låg till grund för propositionen, föreslogs att den misstänkte skulle kunna medicineras mot sin vilja om förfarandet påtagligt skulle underlätta möjligheterna att utföra en kroppsbesiktning. I propositionen anfördes bl.a. att det är ett mycket allvarligt ingrepp i den kroppsliga integriteten att utsätta någon för tvångsmedicinering och att mycket starka skäl därför krävdes för att införa en sådan möjlighet i RB. Enligt departementschefen måste vid en sådan bedömning brottsbekämpande effektivitetshänsyn träda tillbaka. Något förslag om tvångsmedicinering lades därför inte fram i propositionen (prop. s. 48).

Under utskottets behandling av propositionen hade utskottet att ta ställning till en motion, i vilken föreslogs att begreppet kroppsbesiktning skulle omfatta även åtgärder i form av medicinering med kräkmedel samt magpumpning. Utskottet förklarade sig inte ha någon annan uppfattning i denna fråga än vad departementschefen uttalat i propositionen och avstyrkte bifall till motionen (bet. 1993/94:JuU7 s. 7).

I betänkande 1996/97:JuU8 vidhöll utskottet denna uppfattning (bet. s. 4). Motsvarande inställning intog utskottet vid riksmötet 1997/98 (bet. 1997/98:JuU24 s. 15).

Frågan om tvångsmedicinering har även behandlats av Polisrättsutredningen i dess slutbetänkande Tvångsmedel enligt 27 och 28 kap. RB samt polislagen (SOU 1995:47). Utredningen fann med hänsyn till vad departementschefen anförde i proposition 1993/94:24 inte anledning att närmare beröra frågan om tvångsmedicinering i syfte att genomföra en kroppsbesiktning. Inte heller borde det införas några bestämmelser som skulle göra det möjligt att med stöd av den misstänktes samtycke ge honom medicin för att möjliggöra en kroppsbesiktning. Skillnaden för den misstänkte mellan att bli erbj-

den av polisen att ta t.ex. kräkmedel och att tvingas att ta medlet var nämligen, enligt utredningens uppfattning, mycket liten (SOU 1995:47 s. 337 f).

Polisrättsutredningens slutbetänkande bereds alljämt i Justitiedepartementet.

Våren 1998 beslutade regeringen att tillkalla en narkotikakommission (dir. 1998:18). Uppdraget omfattar bl.a. rättsväsendets och tullens arbete med narkotikabekämpningen. Kommissionen skall särskilt analysera behovet av förändringar av rättsväsendets arbetsmetoder samt av straffrättslig och straffprocessuell lagstiftning samt lägga fram förslag till förändringar. Vidare anges att kommissionen skall kartlägga och utvärdera de insatser och det samarbete som redan förekommer inom rättsväsendet. Kommissionen skall vidare göra en bedömning av det befintliga regelverkets konsekvenser och effektivitet för bl.a. rättsväsendets arbetsmetoder, resultat och resursutnyttjande. Kommissionen skall redovisa sitt uppdrag före utgången av år 2000.

Enligt vad utskottet erfarit kommer Narkotikakommissionen att behandla frågan om användning av kräkmedel i kampen mot narkotikan.

När utskottet senast behandlade liknande yrkanden fann utskottet – i avvaktn på resultatet av Narkotikakommissionens arbete – ingen anledning att ändra uppfattning i frågan om huruvida kräkmedel borde få användas som straffprocessuellt tvångsmedel. Utskottet avstyrkte de då föreliggande yrkandena (bet. 1998/99:JuU26 s. 9).

Utskottet står fast vid sina nyss redovisade uttalanden och avstyrker såväl motion Ju808 som motion Ju908 i nu ifrågavarande del.

Åtgärder för indrivning av böter vid trafikbrott

I motion T463 (v) begärs ett tillkännagivande av innebörd att lagstiftningen bör ge vidgade möjligheter att beslagta eller lägga kvarstad på utlandsregistrerade fordon, vilkas förare inte betalar sina böter.

Utskottet har tidigare vid flera tillfällen haft att ta ställning till motionsyrkanden av liknande innebörd. Senast skedde det vid riksmötet 1997/98. Utskottet uttalade den gången att frågan om indrivning av böter vid trafikbrott borde ses över, bl.a. i ett EU-perspektiv. Det var av trafiksäkerhetsskal anlägget att det fanns ett effektivt påföljdssystem även för utländska fordonsförare. Regeringen borde låta utreda frågan.

Vad utskottet anfört gav riksdagen som sin mening regeringen till känna (bet. 1997/98:JuU24, rskr. 228).

Enligt vad utskottet erfarit är frågan under beredning i Regeringskansliet.

Utskottet vill understryka vikten av att resultatet av det utredningsarbete som riksdagen begärt redovisas inom överblickbar tid. Utskottet vill emellertid inte nu föregripa det beredningsarbete som pågår i Regeringskansliet. Motion T463 i denna del avstyrks.

Anlitande av psykologer inom rättsväsendet

I motionerna Ju407 (kd) och Ju803 (fp) yrkas att aktivt stöd av bl.a. ekonomisk art skall lämnas åt Institutet för Forensisk Psykologi.

Utskottet har tidigare behandlat liknande motionsyrkanden (bet. 1997/98:JuU24 s. 21 f och bet. 1998/99:JuU26 s. 20). För en utförlig redovisning av vad som gäller bl.a. i fråga om användning av sakkunniga i rättegångar och det projekt som motionen tar sikte på kan hänvisas till det förstnämnda betänkandet. Sammanfattningsvis går projektet ut på att Stockholms Universitet Holding AB, Sveriges Psykologförbund och psykologiska institutionen vid Stockholms universitet skall bilda ett bolag med namnet Institutet för Forensisk Psykologi Aktiebolag. Bolagets affärsidé är att systematisera formerna för hur adekvat psykologisk kunskap, kompetens och forskning tillförs rättsväsendets olika delar. Målsättningen för bolaget skall vara att huvuddelen av de sakkunniguppdrag som lämnas av rättsväsendet till psykologer skall förmedlas av bolaget. Den övergripande tanken är att rättsväsendet alltid skall anlita psykologer av erkänt hög kompetens.

Utskottet anförde vid riksmötet 1997/1998 att frågan om huruvida en psykolog som anlitas som sakkunnig i ett mål eller ärende har erforderlig kompetens för sitt uppdrag är en fråga som måste bedömas av den myndighet eller domstol som anlitar honom. När det gäller psykologer som anlitas av domstol ansåg utskottet att det förtjänade att framhållas att domstolen alltid måste avgöra målet på grundval av vad den finner bevisat och alltså aldrig kan vara bunden av en sakkunnigs uppfattning. Det nu anförda hindrade inte att utskottet delade motionärernas uppfattning att psykologer, som anlitas av rättsväsendet som sakkunniga, bör vara väl skickade för sitt uppdrag. Att olika initiativ tas av enskilda och myndigheter för att höja kompetensen bland dessa psykologer ansåg utskottet böra välkomnas. Vad gäller Institutet för Forensisk Psykologi Aktiebolag ansåg utskottet att det inte fanns tillräckligt underlag för att ta ställning till om staten bör stödja bolagets verksamhet. Med det anförda avstyrkte utskottet den då aktuella motionen.

Vid frågans behandling under förra riksmötet i april 1999 antecknade utskottet att det hade inhämtat att någon verksamhet i bolaget ännu inte kommit i gång. Stöd hade sökts hos Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, men något svar hade då inte erhållits. Utskottet avstyrkte den då föreliggande motionen.

Enligt vad utskottet inhämtat hade i november 1999 någon verksamhet ännu inte kommit i gång i bolaget.

Utskottet står alltså fast vid sina uttalanden vid riksmötena 1997/98 och 1998/99. Emellertid finns det inte heller denna gång något underlag för att ta ställning till om staten bör stödja bolagets verksamhet. Motionerna Ju407 och Ju803 avstyrks.

Förhör med barn

I motion Ju911 (m) begärs ändringar av 17 § förundersökningskungörelsen i syfte att ge polisen bättre förutsättningar för att genomföra förhör med barn. Motionärerna framhåller bl.a. att ett barn som hörs under förundersökning måste få den tid och de tillfällen det behöver för att kunna berätta allt som det vet.

I förundersökningskungörelsen (1947:948) finns bestämmelser om förhör med bl.a. barn under förundersökning i brottmål. Av 17 § förundersöknings-

kungörelsen framgår att förhör med någon som är under 18 år och som är misstänkt för brott, målsägande eller vittne, skall planeras och verkställas så att det inte uppkommer fara för att den som förhörs tar skada. Särskild varsamhet bör iakttas om förhöret rör sexuallivet. Det bör noga tillses att uppseende inte väcks kring förhöret. Detta får inte göras mera ingående än omständigheterna kräver. Förhör bör äga rum endast en gång, såvida det inte främst med hänsyn till den som förhörs är lämpligare att hålla flera förhör.

Härutöver kan nämnas att förhör med barn bör hållas av någon med särskild fallenhet för uppgiften. Är utsaga av barn av avgörande betydelse för utredningen bör, om det finnes vara av vikt med hänsyn till barnets ålder och utveckling samt brottets beskaffenhet, någon som äger särskild sakkunskap i barn- eller förhörpsykologi biträda vid förhöret eller yttra sig angående värdet av barnets utsaga (18–19 §§ förundersökningskungörelsen).

Riksåklagaren har behandlat frågan om förhör med barn under förundersökning i promemorian Förundersökning vid sexuella övergrepp mot barn (RÅ-PM 1999:01). RÅ pekar i promemorian på att det kan finnas ett antal skäl att hålla mer än ett förhör med barnet. Sådana skäl är följande.

- Ett långt förhör är tröttsamt för ett litet barn.
- En social kontakt måste upprättas mellan förhørsledaren och barnet.
- Kontrollfrågor behöver ställas för att bedöma tilltron till barnets uppgifter. Har motstridiga uppgifter framkommit under utredningen, är det viktigt att ett kompletterande förhör hålls.
- Det kan ibland vara nödvändigt att besöka platsen där en händelse ägde rum och där genomföra ett förhör.
- Försvaren eller den misstänkte skall beredas tillfälle att via förhørsledaren ställa frågor till barnet.
- Förhørsledaren kan behöva kontrollera att en målsägandes uppgifter står fast.

Utskottet vill till en början framhålla att regleringen i förundersökningskungörelsen rörande förhör med barn präglas av hänsynstaganden till det hörda barnets utsatta ställning. Det måste också beaktas att – åtminstone i den mån det hörda barnet berörs av brottsligheten – det som regel måste anses vara till barnets bästa att saken blir utredd. Bestämmelserna synes alltså stå i god överensstämmelse med artikel 3 i Förenta nationernas konvention angående barnets rättigheter (barnkonventionen) som stadgar att, vid åtgärder av bl.a. domstolar och myndigheter som rör barn, barnets bästa skall komma i främsta rummet. Att hänsyn till det hörda barnet skulle påkalla någon författningsändring kan utskottet alltså inte finna.

Frågan är då om, som motionärerna hävdar, bestämmelserna lägger hinder i vägen för brottsutredningar som berör barn. Den aktuella bestämmelsen föreskriver att förhör bör äga rum endast en gång, såvida det inte *främst* med hänsyn till den som förhörs är lämpligare att hålla flera förhör. Det är således till en början klart att flera förhör får hållas för att undvika att barnet utsätts för onödiga påfrestningar. Avfattningen av bestämmelsen ger emellertid ett visst utrymme för att hålla mer än ett förhör även när utredningen kräver det och så har bestämmelsen också uppfattats i RÅ:s ovan anmärkta promemoria.

Vid en samlad bedömning kan utskottet inte finna annat än att den nuvarande regleringen i förundersökningskungörelsen innebär en lämplig avvägning mellan hänsynen till det hörda barnets utsatta situation och intresset av en korrekt utförd brottsutredning. Utskottet avstyrker motion 911 i nu berörd del.

Forum vid skadeståndskrav på grund av felaktig myndighetsutövning

I motion Ju813 (m) begärs en reform av forumreglerna vid skadeståndstalan på grund av felaktig myndighetsutövning. Motionärerna menar att den nuvarande regleringen i vissa fall av s.k. kumulerade fel kan hindra den enskilde från att få sin talan prövad av domstol.

Skadeståndslagen (1972:207) ger regler om skadestånd när inte annat är särskilt föreskrivet eller föranleds av avtal eller i övrigt följer av regler om skadestånd i avtalsförhållanden (1 kap. 1 §).

I lagens 3 kap. finns bestämmelser om skadeståndsansvar för det allmänna. Staten eller kommun skall sålunda ersätta personskada, sakskada och ren förmögenhetsskada, som vållas genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning i verksamhet för vars fullgörande staten eller kommunen svarar. Motsvarande gäller för kommunalförbund, församling och kyrklig sällfällighet (2 §). Staten eller kommun skall i vissa fall ersätta ren förmögenhetsskada som vållats av att en myndighet lämnat felaktiga upplysningar eller råd (3 §). Talan om ersättning enligt 2 § får dock inte föras med anledning av beslut av riksdagen eller regeringen eller av Högsta domstolen eller Regeringsrätten, om inte beslutet upphävts eller ändrats. Sådan talan får inte heller föras med anledning av beslut av lägre myndighet, vilket efter överklagande prövats av regeringen, Högsta domstolen eller Regeringsrätten, utan att beslutet upphävts eller ändrats (7 §).

Som huvudregel skall talan om ersättning mot staten eller kommun väckas i enlighet med bestämmelserna i RB, dvs. vid allmän underrätt (tingsrätt).

I 3 kap. 10 § skadeståndslagen har emellertid meddelats särskilda regler om forum för vissa slag av anspråk som avses i samma kapitel. Av paragrafen följer sålunda att talan om ersättning enligt 3 kap. 2 § med anledning av dom eller beslut av Högsta domstolen, Regeringsrätten eller hovrätt skall väckas i Högsta domstolen, under det att talan mot sådant avgörande av tingsrätt skall väckas i hovrätt. På motsvarande sätt gäller att ersättningstalan enligt 3 kap. 2 § med anledning av beslut eller åtgärd av statsråd, justitieråd, regeringsråd, någon av riksdagens ombudsmän, justitiekanslern, riksåklagaren, domare eller generaladvokat i Europeiska gemenskapernas domstol, domare i förstainstansrätten vid denna domstol eller den som utövar något av dessa ämbeten eller av hovrättsdomare eller revisionssekreterare skall väckas i Högsta domstolen; sådan talan med anledning av beslut eller åtgärd av domare i allmän underrätt, inskrivningsdomare eller annan som vid inskrivningsmyndighet har förordnats att handlägga inskrivningsärenden skall väckas i hovrätt.

Av skäl som utskottet redovisar nedan skall alltså talan enligt 3 kap. 10 § skadeståndslagen väckas vid sådan domstol som enligt 2 kap. 2 § eller 3 kap. 3 § RB som första instans skall uppta mål om ansvar eller enskilt anspråk på grund av brott som begåtts av vissa statliga befattningshavare i deras tjänsteutövning (forum privilegiatum).

Av 10 kap. 21 § RB följer att regleringen i 3 kap. 10 § skadeståndslagen gäller i stället för RB:s bestämmelser om laga domstol. Om en talan som avses i den sistnämnda paragrafen väcks vid tingsrätt, kan den alltså avvisas på grund av rättegångshinder.

I fråga om regleringen av behörig domstol i nu ifrågavarande fall anförde departementschefen under förarbetena till skadeståndslagen bl.a. följande. Hänsyn till själva instansordningen påkallade tydligen att man inte gjorde några avsteg från denna när det gällde skadeståndskrav med anledning av beslut av administrativ myndighet eller sådana judiciella avgöranden av förvaltningsdomstol eller specialdomstol som inte överprövades av allmän domstol. För sådana fall borde därför som huvudregel gälla att skadeståndstalan skulle väckas vid allmän underrätt. Särskilda synpunkter gjorde sig dock gällande beträffande Kungl. Maj:t:s i statsrådet och Regeringsrättens avgöranden samt beslut av justitiekanslern och riksåklagaren.

Det uppkom, framhöll departementschefen, speciella problem när det gällde skadeståndskrav med anledning av sådana judiciella avgöranden av allmän domstol eller specialdomstol som överprövats av hovrätt och Högsta domstolen. Det var inte överensstämmande med grunderna för instansordningen att en lägre instans skulle kunna pröva riktigheten av de högre instansernas avgöranden, om också bara prejudiciellt. Reglerna i 2 kap. 2 § och 3 kap. 3 § RB om s.k. forum privilegiatum för bl.a. domare vid de allmänna domstolarna och vissa specialdomstolar fick också ses som ett uttryck för denna tankegång. När det gällde skadeståndsanspråk mot staten med anledning av dessa domstolars avgöranden syntes man därför i forumfrågan böra följa den ordning som enligt nämnda lagrum gällde i fråga om de domare som hade forum privilegiatum.

Det var i och för sig naturligt att en skadeståndstalan mot det allmänna med anledning av en tjänstemans åtgärd eller underlåtenhet i tjänsten prövades i samma ordning som åtal för ämbetsbrott eller enskilt anspråk på grund av sådant brott. Det blev också resultatet av den nyss angivna huvudregeln om behörighet för allmän underrätt, om man bortsåg från några specialfall. Men också processtekniska och processekonomiska skäl talade för att samma instansregler skulle gälla för prövningen av ett ersättningskrav mot staten med anledning av en tjänstemans fel eller försummelse och för prövningen av ett mot tjänstemannen själv riktat skadeståndskrav. Väcktes talan mot både staten och den enskilde tjänstemannen borde möjligheter finnas att handlägga målen gemensamt. Detta blev emellertid omöjligt om det gällde olika regler beträffande instansordningen. Man löpte då den risk för motstridiga avgöranden rörande identiska frågor som det i och för sig rådde full enighet om att man så långt som möjligt borde undgå.

Av sådana processuella skäl som departementschefen nu anført ansåg han att den särskilda forumregel som skulle ges beträffande skadeståndsanspråk med anledning av sådana judiciella avgöranden som överprövas av allmän

domstol, borde helt och hållet anpassas till reglerna om forum privilegium. Det innebar att forumregeln blev tillämplig också beträffande skadeståndstalan med anledning av justitiekanslerns och riksåklagarens beslut, fastän hänsynen till instansordningen i dessa fall inte i och för sig påkallade någon avvikelser från huvudregeln om behörighet för allmän underrätt i fråga om anspråk med anledning av administrativa beslut.

En sådan särskild forumregel borde ges det innehållet att skadeståndstalan mot staten med anledning av dom eller beslut av hovrätt, allmän underrätt, expropriationsdomstol, vattendomstol eller krigsrätt skulle väckas vid den domstol som enligt 2 kap. 2 § eller 3 kap. 3 § RB var behörig att ta upp mål om ansvar eller enskilt anspråk på grund av ämbetsbrott av domare vid den domstol som meddelat domen eller beslutet. Talan med anledning av beslut eller åtgärd av tjänsteman som anges i nämnda lagrum i RB skulle väckas vid den domstol som var behörig att ta upp mål om ansvar eller enskilt anspråk på grund av ämbetsbrott av sådan tjänsteman.

Av hänsyn bl.a. till instansordningen och då gällande regler om åtal för ämbetsbrott av regeringsledamot, justitieråd och regeringsråd borde vidare Högsta domstolen tilläggas behörighet att pröva ersättningsanspråk med anledning av dess egna, Regeringsrättens eller riksdagens avgöranden, anförde departementschefen vidare (prop. 1972 :5 s. 380 f).

Det problem som motionärerna uppmärksammat rör i första hand den situationen att någon vållats skada genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning av flera myndigheter, av vilka någon omfattas av regeln i 3 kap. 10 § skadeståndslagen. När den skadelidande väcker talan mot staten blir olika regler om rätt domstol gällande, vilket kan leda till att talan i viss del avvisas. Inte heller kan någon gemensam handläggning komma till stånd av anspråk som på grund av de nu aktuella reglerna skall tas upp vid olika fora.

Justitiekanslern (JK) har i sitt remissyttrande över betänkandet Det allmännas skadeståndsansvar vid överträdelse av EG-regler (SOU 1997:194) uppmärksammat problematiken (dnr 1154-98-80). JK framhöll i sitt yttrande att i hans verksamhet vid några tillfällen aktualiserats frågan hur den rätt till skadestånd, som enligt den svenska skadeståndsrätten kan föreligga vid samverkande skadeorsaker, skall kunna prövas i ett sammanhang när ett händelseförlopp påstås innefatta fel av olika instanser som var för sig eller i vart fall tillsammans kan vara skadeståndsgrundande och någon av de utpekade instanserna faller under forumbestämmelsen i 3 kap. 10 § skadeståndslagen. Som exempel kunde nämnas en talan mot staten som väcktes vid tingsrätt och där det gjordes gällande att både en allmän underrätt och en åklagarmyndighet förfarit felaktigt. På grund av 3 kap. 10 § skadeståndslagen avvisades talan i den del den avsåg tingsrätten. I ett annat skadeståndsmål hade talan grundats både på ett visst förfarande i Regeringsrätten och på vissa åtgärder av andra myndigheter. I det målet hade talan såvitt avsåg Regeringsrätten avvisats av samma skäl. Det kunde enligt JK ifrågasättas om inte den nuvarande ordningen innebar att det ibland blev omöjligt eller i vart fall ytterligt svårt för den enskilde att komma till sin rätt när flera myndigheters åtgärder i samverkan hade orsakat en skada. Denna problematik borde även kunna få aktualitet när skadeståndstalan innefattade påstående om att

staten gjort sig skyldig till fel som består i överträdelse av gemenskapsrätten. JK förordade att spørsmålet skulle övervägas i lämpligt sammanhang.

Utskottet har erfårit att JK avser att före årsskiftet överlämna en promemoria i ämnet till Regeringskansliet.

Enligt vad utskottet inhämtat pågår för närvarande inga överväganden i frågan i Regeringskansliet.

Av JK:s ovannämnda remissyttrande och de avvisningsbeslut till vilka han hänför sig framgår, enligt utskottets bedömning, att den gällande lagstiftningen rörande talan mot staten enligt 3 kap. 2 § skadeståndslagen för fel eller försummelse vid myndighetsutövning i vissa fall kan vålla svårigheter för käranden. Att bedöma om några lagstiftningsåtgärder är påkallade låter sig emellertid inte göras utan omsorgsfulla överväganden. När nu JK avser att aktualisera problemet genom en promemoria till Regeringskansliet, anser utskottet dock inte att det nu finns skäl för riksdagen att ta något initiativ. Den fortsatta hanteringen av frågan i Regeringskansliet bör avvaktas. Utskottet avstyrker motion Ju813.

Kameraövervakning

I motion Ju810 (c) efterfrågas en lagreglering av användning av övervakningskameror i taxibilar. Kostnaden för att ansöka om tillstånd till kameraövervakning i taxibilar bör dessutom sänkas, anser motionären.

Lagen (1998:150) om allmän kameraövervakning innehåller bestämmelser om användningen av övervakningsutrustning. Lagen skiljer mellan allmän kameraövervakning som kräver tillstånd och sådan som bara kräver anmälan. Sålunda är det enligt 11 § under vissa förutsättningar tillräckligt med anmälan vid allmän kameraövervakning i banklokal eller postkontor. Vidare får övervakningskamera på vissa villkor sättas upp i butikslokal, dock inte restaurang eller annat näringsställe (12 §). I vissa närmare angivna fall krävs varken tillstånd eller anmälan (7–9 §§). Det gäller t.ex. övervakning som polismyndighet bedriver i syfte att förebygga eller förhindra brott. Tillstånd meddelas av länsstyrelsen som bl.a. har att beakta vad som anges i 6 §. Av paragrafen framgår att tillstånd skall meddelas om intresset av sådan övervakning väger tyngre än den enskildes intresse av att inte bli övervakad. Vid denna bedömning skall särskilt beaktas bl.a. om övervakningen behövs för att förebygga brott. Ett tillstånd till allmän kameraövervakning får helt eller delvis meddelas för begränsad tid (19 §). Länsstyrelsens beslut kan överklagas hos allmän förvaltningsdomstol (29 §).

Frågan om tillstånd till användning av övervakningskamera i taxibilar är föremål för rättslig prövning. Sedan Länsstyrelsen i Stockholms län i december 1996 avslagit en ansökan om tillstånd till sådan användning, överklagades beslutet till länsrätten som i mars 1997 lämnade överklagandet utan bifall. Talan mot länsrättens beslut fullföljdes i Kammarrätten i Stockholm som prövade målet enligt den nu gällande lagen om allmän kameraövervakning. Kammarrätten, som inhämtade yttrande från Justitiekanslern, avslög överklagandet i september 1998. Kammarrätten konstaterade att syftet med lagstiftningen var att skydda enskilda mot integritetskränkningar som kan orsakas av användning av övervakningsutrustning. Vad som anförts till stöd

för ansökan fick i och för sig anses beaktansvärt. I det aktuella fallet var det emellertid fråga om utrustning som medgav en förhållandevis närgående granskning. Vidare skulle denna kombineras med bild- och ljudinspelning, vilket avsevärt skulle öka integritetsintrånget. Vid en samlad bedömning fann Kammarrätten att det rörde sig om ett så stort intrång i enskildas personliga integritet att detta vägde tyngre än övervakningsintressena. Kammarrättens avgörande har överklagats till Regeringsrätten som nyligen meddelat prövningstillstånd i målet (beslut den 5 oktober 1999 i mål 6572/1998). Något slutligt avgörande föreligger alltså inte.

Vid förra riksmötet behandlade trafikutskottet ett motionsyrkande liknande det nu ifrågasvarande. Trafikutskottet konstaterade att lagen om allmän kameraövervakning endast varit i kraft i några månader och att justitieministern aviserat en utvärdering av lagen. Vidare noterade trafikutskottet att ett mål av principiell betydelse hade fullföljts till Regeringsrätten. Trafikutskottet fann det rimligt att taxiförare fick ta ny teknik till hjälp för att kunna skydda sig mot angrepp. Trafikutskottet fann dock att mot den nu angivna bakgrunden riksdagen inte nu borde uttala sig rörande möjligheterna att använda övervakningskamera i taxibilar. Motionen avstyrktes (1998/99:TU10 s. 11 f).

I ett skriftligt frågesvar i riksdagen den 9 september 1999 har justitieministern förklarat att hon bedömde att det kunde vara lämpligt att regeringen tog upp frågan om behovet av att i lag särskilt reglera möjligheten till kameraövervakning i taxibilar så snart det fanns ett lagakraftvunnet ställningstagande i frågan.

Utskottet instämmer i trafikutskottets bedömning att det är rimligt att taxiförare i princip får använda ny teknik för att skydda sig mot brottsliga angrepp. Huruvida nuvarande lagstiftning ger utrymme för kameraövervakning av här aktuellt slag är en fråga som det ankommer på domstolarna att bedöma. Frågan är också föremål för prövning i Regeringsrätten. Härtill kommer att justitieministern aviserat att regeringen kan komma att se över frågan sedan Regeringsrätten meddelat sitt avgörande.

Utskottet avstyrker motion Ju810 i denna del.

Av 30 § lagen om allmän kameraövervakning följer att regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får ge länsstyrelserna rätt att ta ut avgifter för en ansökan, anmälan eller tillsynsåtgärd.

Av 3 § förordningen (1998:314) om allmän kameraövervakning framgår att avgift för ansökan om tillstånd till sådan övervakning bestäms enligt avgiftsklass 5 i 10 § avgiftsförordningen (1992:191). Avgiften uppgår för närvarande till 2 450 kr.

Utskottet har från Länsstyrelsen i Stockholms län inhämtat att tillstånd till allmän kameraövervakning i flertalet fall meddelas tills vidare. I vissa fall sker dock en tidsbegränsning, normalt till fem år.

Utskottet kan inte finna fog för att anse att avgiften för tillstånd till allmän kameraövervakning är för hög och avstyrker motion Ju810 i nu aktuell del.

I motion Ju723 (m) begärs åtgärder för att komma tillrätta med inställda huvudförhandlingar i brottmål. Motionärerna efterfrågar bl.a. en möjlighet till tredskodom i brottmål.

Utskottet har vid flera tidigare tillfällen behandlat motionsyrkanden av motsvarande innebörd. För en utförlig redogörelse för tidigare ställningstaganden och genomförda undersökningar i ämnet kan hänvisas till betänkandet 1998/99:JuU1 s. 29 f. Situationen kan sammanfattas så att Riksrevisionsverket i två rapporter (RRV 1994:16 och RRV 1997:48) analyserat frågan och lämnat förslag på åtgärder. Bland dem kan nämnas en ökad användning av ett förenklat delgivningsförfarande, polishämtning och häktning. Vidare har Domstolsverket på regeringens uppdrag gjort en studie av omfattningen av problemet.

I det nämnda betänkandet vidhöll utskottet tidigare uttalanden som i huvudsak gick ut på att utskottet ser med stark oro på problemet med inställda förhandlingar. Utskottet underströk också vikten av att regeringen tar erforderliga initiativ i ämnet.

När utskottet senast behandlade motionsyrkanden motsvarande de nu ifrågavarande var det i samband med propositionen 1998/99:37 Ändringar i rättegångsbalken m.m. Utskottet framhöll då att det, i likhet med regeringen, fäste stor vikt vid att bestämmelserna om påföljd för utevaro från förhandling var utformade så att man i möjligaste mån kunde komma till rätta med de problem som följde med att ställa in förhandlingar för att sedan behöva kalla till ny förhandling. Utskottet konstaterade att regeringens förslag i propositionen var ett steg i rätt riktning.

När det sedan gällde motionsönskemålen om ytterligare åtgärder noterade utskottet att det inte saknades vare sig analyser eller förslag på åtgärder i ämnet. Utskottet, som anmärkte att frågan om åtgärder mot inställda huvudförhandlingar bereddes i Justitiedepartementet, kunde inte se något behov av ytterligare utredningsarbete. Vilka åtgärder som borde vidtas fick den fortsatta beredningen i Regeringskansliet visa. Som utskottet tidigare framhållit var det dock viktigt att regeringen tog erforderliga initiativ i frågan. Då föreliggande motionsyrkanden avstyrktes (1998/99:JuU13 s. 4).

I regleringsbrevet för domstolsväsendet för budgetåret 1999 har regeringen givit Domstolsverket i uppdrag att lämna förslag till åtgärder för att minska antalet inställda huvudförhandlingar i brottmål i tingsrätterna. I den utsträckning förslagen kräver författningsändringar skall verket lämna förslag till sådana. Uppdraget skall redovisas senast den 10 januari år 2000.

Utskottet står fast vid de uttalanden i frågan som utskottet gjorde under det förra riksmötet. Utskottet anser således alltjämt att den fortsatta beredningen i Regeringskansliet får utvisa vilka åtgärder som bör vidtas för att komma till rätta med problemet med inställda huvudförhandlingar i brottmål. Den utredning som Domstolsverket inom kort skall överlämna till regeringen bör kunna bidra till att beredningsarbetet drivs framåt. Utskottet avstyrker motion Ju723 i nu ifrågavarande delar.

Utskottet hemställer

1. beträffande *rätten till domstolsprövning*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:K356 yrkande 2,
res. 1 (mp)
2. beträffande *nämndeman i länsrätt*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:Ju802,
3. beträffande *domares m.fl. bisysslor*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:Ju905 yrkande 37,
4. beträffande *ordningsbot i sjötrafik*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:Ju231,
5. beträffande *avskaffande av specialdomstolarna*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:Ju413,
res. 2 (m, fp)
6. beträffande *specialdomstol för ekobrott*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:Ju422,
7. beträffande *Advokatsamfundets disciplinnämnd*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:Ju811,
res. 3 (fp)
8. beträffande *kroppsbesiktning vid narkotikabrott*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Ju808 och 1999/2000:
Ju908 yrkande 6,
res. 4 (m)
9. beträffande *åtgärder för indrivning av böter vid trafikbrott*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:T463 yrkande 20,
10. beträffande *anlitande av psykologer inom rättsväsendet*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Ju407 och 1999/2000:
Ju803,
res. 5 (fp)
11. beträffande *förhör med barn*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:Ju911 yrkande 6,
res. 6 (m, kd, fp)
12. beträffande *forum vid skadeståndskrav på grund av felaktig
myndighetsutövning*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:Ju813,
res. 7 (m, kd, fp)
13. beträffande *kameraövervakning*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:Ju810,
14. beträffande *inställda huvudförhandlingar i brottmål*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:Ju723 yrkandena 5 och 6,
res. 8 (m, kd, fp)

Stockholm den 7 december 1999

På justitieutskottets vägnar

I beslutet har deltagit: Gun Hellsvik (m), Ingvar Johnsson (s), Märta Johansson (s), Margareta Sandgren (s), Alice Åström (v), Ingemar Vänerlov (kd), Anders G Högmark (m), Ann-Marie Fagerström (s), Maud Ekendahl (m), Helena Frisk (s), Morgan Johansson (s), Yvonne Oscarsson (v), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m), Gunnel Wallin (c), Siw Persson (fp) och Thomas Julin (mp).

Reservationer

1. Rätten till domstolsprövning (mom. 1).

Thomas Julin (mp) anför:

Det är viktigt att den rätt till domstolsprövning som följer av Europakonventionen inte urholkas. Jag kan emellertid konstatera att denna rätt under senare år har beskurits i flera avseenden genom ändringar i svensk lagstiftning. För det första har rätten rent faktiskt begränsats genom de förändringar i rätts-hjälpslagstiftningen som skedde år 1997. För det andra har den ökade användningen av krav på prövningstillstånd, särskilt vid fullföljd av talan till kammarrätt begränsat rätten till domstolsprövning även i formellt hänseende.

Enligt min uppfattning drabbar dessa förändringar särskilt utsatta grupper i samhället som missbrukare och psykiskt sjuka. Det är viktigt att rätten till domstolsprövning hålls intakt och inte stegvis nedmonteras. Regeringen bör beakta detta i sitt lagstiftningsarbete. Vad jag nu anför bör ges regeringen till känna.

Jag anser att utskottets hemställan under moment 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *rätten till domstolsprövning*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:K356 yrkande 2
som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation
1.

2. Avskaffande av specialdomstolarna (mom. 5)

Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Maud Ekendahl (m), Jeppe Johnsson (m) och Siw Persson (fp) anför:

Vi står fast vid det principiella synsätt i fråga om specialdomstolarna som utskottet gav uttryck för under riksmötet år 1993/94, nämligen att specialdomstolarna i möjligaste mån bör avskaffas. Enligt vår uppfattning bör deras uppgifter övertas av de allmänna domstolarna. Vid en sådan överföring är det givetvis av stor vikt att man tar till vara den kompetens som utvecklats vid specialdomstolarna.

Särskilt angeläget är det att avskaffa Marknadsdomstolen som till höga kostnader avgör ett begränsat antal mål och ärenden.

Regeringen bör alltså få i uppdrag att till riksdagen återkomma med ett förslag om hur de återstående specialdomstolarna skall kunna avvecklas och deras uppgifter överförs till de allmänna domstolarna.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 5 bort ha följande lydelse:

5, beträffande *avskaffande av specialdomstolarna*
att riksdagen med bifall till motion 1999/2000:Ju413 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 2.

Siw Persson (fp) anför:

Enligt min uppfattning finns det två tungt vägande skäl mot Advokatkommitténs förslag att förändra sammansättningen av Advokatsamfundets disciplinnämnd.

För det första äventyras samfundets och den enskilde advokatens ställning i förhållande till riksdag och regering. Det är viktigt att framhålla att principen om en från statsmakterna oberoende advokatkår inte främst är till för Advokatsamfundet och advokaterna utan för medborgarna. I en rättsstat – inte minst den svenska med en betydande offentlig sektor där beslut som tas av stat och kommun har stor betydelse för den enskilde – är det viktigt att medborgarna vid behov kan anlita också från det allmänna helt oberoende advokater.

God advokatsed bör utformas av praktiserande advokater och inte av f.d. statsråd, f.d. domare eller f.d. riksdagsledamöter. En utökning av det allmännas representation (och en motsvarande försvagning av advokaternas) i disciplinnämnden riskerar också advokaternas känsla för att ansvaret för ”renhållningen” i advokatkåren är en angelägenhet för kåren själv.

Advokatkommitténs förslag om förändrad sammansättning av Advokatsamfundets disciplinnämnd bör inte genomföras. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Jag anser att utskottets hemställan under moment 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande *Advokatsamfundets disciplinnämnd*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:Ju811 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 3.

4. Kroppsbesiktning vid narkotikabrott (mom. 8)

Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Maud Ekendahl (m) och Jeppe Johnsson (m) anför:

Vi anser att det är av största vikt att polisen förfogar över så effektiva medel som möjligt i kampen mot den illegala narkotikahandlingen. Ett särskilt problem i sammanhanget är den form av heroinförsäljning som innebär att heroinet säljs i inlindade kapslar som förvaras i munnen. Vid ett polisingripande mot den som innehar heroinet kan denne omedelbart svälja kapslarna. Nuvarande regler om kroppsbesiktning innebär att polisen inte har någon effektiv metod för att säkra bevisning om narkotikainnehavet. För att råda bot på denna brist anser vi att det bör vara möjligt för polisen att i den nu beskrivna situationen låta sjukvårdspersonal ge den misstänkte kräkmedel. Visserligen kan en tvångsmedicinering av detta slag vara diskutabel från etisk synpunkt, men det bör framhållas att narkotikalangarna systematiskt utnyttjar polisens utredningssvårigheter.

Frågan om användning av kräkmedel som ett tvångsmedel har utretts och beretts i Regeringskansliet i många år. Mot den bakgrunden kan vi inte finna att det är rimligt att avvakta ett nyligen påbörjat utredningsarbete. Det bör

ankomma på regeringen att snarast till riksdagen återkomma med ett förslag i
enlighet med vad vi nu anfört.

1999/2000:JuU4

Vi anser att utskottets hemställan under moment 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *kroppsbesiktning vid narkotikabrott*
att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:Ju808 och
1999/2000:Ju908 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna
vad som anförts i reservation 4.

5. Anlitande av psykologer inom rättsväsendet (mom. 10)

Siw Persson (fp) anför:

Det är väsentligt att rättsväsendet i systematiserade former tillförs adekvat kompetens i fråga om rättspsykologi. Uppgiften för Institutet för Forensisk Psykologi Aktiebolag är att säkerställa tillgången på psykologisk expertis för rättsväsendet. Enligt min uppfattning har samhället ett klart intresse av att stödja institutioner av denna typ genom vilkas verksamhet besluten inom rättsväsendet kan bli säkrare. Ett sådant aktivt stöd kan lämnas på flera sätt, dels ekonomiskt, dels genom att institutioner inom rättsväsendet aktivt deltar i institutets verksamhet.

Enligt min uppfattning bör alltså staten lämna ekonomiskt stöd åt Institutet för Forensisk Psykologi Aktiebolag. Det får ankomma på regeringen att beakta detta i det kommande budgetarbetet. Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Jag anser att utskottets hemställan under moment 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *anlitande av psykologer inom rättsväsendet*
att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:Ju407 och
1999/2000:Ju803 som sin mening ger regeringen till känna vad som
anförts i reservation 5.

6. Förhör med barn (mom. 11)

Gun Hellsvik (m), Ingemar Vänerlov (kd), Anders G Högmark (m), Maud Ekendahl (m), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m) och Siw Persson (fp) anför:

Vi delar uppfattningen att förhör med barn under förundersökning måste ske under stort hänsynstagande till barnets utsatta situation. Man måste emellertid samtidigt beakta att ett barn kan behöva höras flera gånger för att utredarna skall få en samlad bild av ett händelseförlopp. Enligt vår mening är den nuvarande bestämmelsen i förundersökningskungörelsen som anger *ett* förhör som huvudregel onödigt rigid och kan lägga hinder i vägen för en fullständig utredning. Det bör i sammanhanget understrykas att en fullständig utredning ofta nog ligger i barnets eget intresse. Enligt vår uppfattning bör därför 17 § förundersökningskungörelsen ändras så att polisen får möjlighet att – givetvis under vederbörligt hänsynstagande till barnets situation – hålla flera förhör när utredningen påfordrar det. Riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att ändra förundersökningskungörelsen på det sätt vi nu förordat.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 11 bort ha följande lydelse:

1999/2000:JuU4

11. beträffande *förhör med barn*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:Ju911 yrkande 6
som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation
6.

7. Forum vid skadeståndskrav på grund av felaktig myndighetsutövning (mom. 12)

Gun Hellsvik (m), Ingemar Vänerlov (kd), Anders G Högmark (m), Maud Ekendahl (m), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m) och Siw Persson (fp) anför:

Det är i och för sig välkommet att JK avser att belysa den i motionen behandlade problematiken i en promemoria till regeringen. Enligt vår mening står det dock klart att de nuvarande reglerna om forum vid talan mot staten på grund av fel eller försummelse i myndighetsutövning i vissa fall kan leda till rättsförluster för enskilda. Det är därför nödvändigt att snarast göra en översyn av reglerna och deras tillämpning. Regeringen bör få i uppdrag att genomföra en sådan översyn och återkomma till riksdagen med de lagförslag som kan föranledas därav.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 12 bort ha följande lydelse:

12. beträffande *forum vid skadeståndskrav på grund av felaktig myndighetsutövning*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:Ju813 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 7.

8. Inställda huvudförhandlingar i brottmål (mom. 14)

Gun Hellsvik (m), Ingemar Vänerlov (kd), Anders G Högmark (m), Maud Ekendahl (m), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m) och Siw Persson (fp) anför:

Vi anser att det behövs ytterligare åtgärder för att komma till rätta med de problem som är förknippade med att huvudförhandlingar i brottmål ställs in.

En sådan åtgärd skulle kunna vara att införa en möjlighet att meddela tredskodom även i brottmål. Om en sådan dom meddelades, skulle den tilltalade givetvis kunna få målet prövat i sak genom att begära återvinning.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som beaktar vad vi nu anför.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 14 bort ha följande lydelse:

14. beträffande *inställda huvudförhandlingar i brottmål*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:Ju723 yrkandena 5
och 6 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i re-
servation 8.

1. Nämndeman i länsrätt (mom. 2)

Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Maud Ekendahl (m) och Jeppe Johnsson (m) anför:

Vi delar majoritetens uppfattning att det inte finns skäl att föreskriva att ledamöter i socialnämnd inte får vara nämndemän i allmän förvaltningsdomstol. Ett skäl till att vi anser en sådan reglering onödig är att vi anser att tiden är mogen att avskaffa det nuvarande systemet för tillsättning av nämndemän och överväga en ordning där nämndemän utses på liknande sätt som jurymän i de anglosaxiska länderna. Vi har emellertid inget yrkande om detta.

2. Åtgärder för indrivning av böter vid trafikbrott (mom. 9)

Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Maud Ekendahl (m) och Jeppe Johnsson (m) anför:

Vi konstaterar att riksdagen vid riksmötet 1997/98 gjorde ett tillkännagivande till regeringen av den innebörd som efterfrågas i motion T463. Med tanke på den tid som förflutit vill vi framhålla vikten av att beredningen i Regeringskansliet sker skyndsamt och att regeringen snarast redovisar resultatet av det utredningsarbete som riksdagen begärt.

3. Kameraövervakning (mom. 13)

Gunnel Wallin (c) och Siw Persson (fp) anför:

Vi delar uppfattningen att riksdagen inte bör vidta några åtgärder med anledning av motion Ju810 förrän Regeringsrätten prövat frågan om kameraövervakning i taxibilar är förenlig med gällande lag. Skulle Regeringsrätten finna att så inte är fallet, avser vi att i annat sammanhang begära en lagstiftning som möjliggör sådan övervakning under en försöksperiod.

Sammanfattning.....	1
Motionerna	1
Utskottet	3
Rätten till domstolsprövning.....	3
Nämndeman i länsrätt	5
Domares m.fl. bisysslor	6
Ordningsbot i sjötrafik.....	9
Avskaffande av specialdomstolarna.....	11
Specialdomstol för ekobrott.....	12
Advokatsamfundets disciplinnämnd.....	14
Straffprocessuella tvångsmedel.....	15
Kroppsbesiktning	15
Åtgärder för indrivning av böter vid trafikbrott	17
Anlitande av psykologer inom rättsväsendet	17
Förhör med barn.....	18
Forum vid skadeståndskrav på grund av felaktig myndighets- utövning	20
Kameraövervakning.....	23
Åtgärder mot inställda huvudförhandlingar	24
Hemställan	25
Reservationer.....	27
1. Rätten till domstolsprövning (mom. 1), (mp).....	27
2. Avskaffande av specialdomstolarna (mom. 5), (m, fp).....	27
3. Advokatsamfundets disciplinnämnd (mom. 7), (fp).....	28
4. Kroppsbesiktning vid narkotikabrott (mom. 8), (m).....	28
5. Anlitande av psykologer inom rättsväsendet (mom. 10), (fp).....	29
6. Förhör med barn (mom. 11), (m, kd, fp).....	29
7. Forum vid skadeståndskrav på grund av felaktig myndighets- utövning (mom. 12), (m, kd, fp).....	30
8. Inställda huvudförhandlingar i brottmål (mom. 14), (m, kd, fp).....	30
Särskilda yttranden	31
1. Nämndeman i länsrätt (mom. 2), (m).....	31
2. Åtgärder för indrivning av böter vid trafikbrott (mom. 9), (m).....	31
3. Kameraövervakning (mom. 13), (c, fp).....	31